

Iner oglyny ýatlap...

Category:

Hekaýalar, Kitapcy, Powestler, Romanlar, Sözler, Ýatlamalar

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Iner oglyny ýatlap...

MEŞHUR ÝAZYJY, USSAT TERJIMEÇI SAPARGELDI ANNASÄHEDOW

Sapargeldi Annasähet Iner ogly 1930-njy ýylda Aşgabat şäheriniň eteginde ýerleşýän Köşi obasynda dünýä inýär. Orta mekdebi tamamlanyndan soň, 1948-1951-nji ýyllar aralygynda Aşgabat şäherindäki Demir ýol tehnikumynda bilim alýar. Bu okuw jaýyny tamamlan ýyly häzirkäki Magtymguly adyndaky türkmen döwlet uniwersitetiniň hukuk fakultetine okuwa girip, ony 1956-njy ylda tamamlýar. Onuň bilen 1960-njy ýylda, ýokarda ady agzalan uniwersitetiň talybykam, tötänden gabat gelip tanyşdym. Sapargeldi aga «Türkmenistan» neşirýatynda terjime bölüminiň redaktory bolup işleýär eken. Şol ýyllarda Sapargeldi aganyň Magtymguly Pyragynyň yetginjeklik ýyllary hakynda «Göroglynyň gözleginde» atly powesti ellerden düşürilmän okalýardy.

Mugallymymyz Halyl Kulyýew synpdaşlarym Gurbannazar Ezizow, Gowşut Şamyýew, Hojanepes Meläýew dagymyza bu powesti hökman okamalydygymyzy berk sargapdy. «Bu eser türkmen edebiýatynda Magtymguly Pyragy hakda şu mahala çenli döredilen eserleriň naýbaşysy» diýipdi. Bu iňňän belent çeperçilikli ýazylan powesti okap, onuň, hakykatdanam, naýbaşy eserdigine göz ýetirdik. Men halypa hökmünde oňa biçak uly hormat goýýardym. Geçen asyryň iň soňky onýyllygynyň başlaryndan başlap, Sapargeldi aga bilen bile işlemegem maňa miýesser etdi. Şol ýyllarda onuň «Ygrar» romany okyjylara gowşupdy. Ol «Gökderäk ýaýlasyn», «Bagt hakynda rowaýat» kitaplaryny çapa taýýarlap ýördi. Soňky agzalan kitapda onuň saldamly powestleriniň başsisi hem-de hekaýalary bardy. Diýjek bolýanym: halypanyň keýpi kökdi. Dörediji adam üçin keýpi köklük, kalby giňlik diýseň zerur närselerdir. Günorta arakesme mahaly Sapargeldi

halypa bilen edebiýat, durmuş, edebi terjime hakda söhbetdeş bolmagyň aýratyn lezzeti bardy. Çünki Sapargeldi aga biçak sowatly, türkmen halkynyň, aýratynam, gumlularyň durmuşyny, türkmen adatlaryny, edim-gylymyny, edebi dilini, kanunçylygy... gaty gowy bilýän okumuş adamdy. Sapargeldi aga çeper terjimäniňem barypýatan ussadydy. Ol neşirýatda işläň ýyllarynda L.Tolstoýyň, M.Gorkiniň, M.Şolohowyň we beýleki meşhur ýazyjylaryň kitaplarynyň terjimelerini redaktirläpdi. Olaryň ýokary derejede terjime edilmegini gurapdy. Sapargeldi aganyň özem özbek ýazyjysy Şaraf Raşydowyň «Gudratly tolkun», täjik ýazyjysy Jelal Ikraminiň «Günämi boýun alýaryn», hytaý ýazyjysy Çžao Li-liniň «Lisžýandaky özgerişler» romanlaryny, rus ýazyjysy N.Korolenkonyň hekaýalar kitabyny, meşhur «Müň bir gijäniň» bir jildini (öz halypasy, ussat terjimeçi Bäşim Ataýew bilen bilelikde) terjime edipdi. Çeper terjime babatda Sapargeldi aganyň öz hasaby bardy: ol terjime işini özbaşyna bir döredijilik hasap edýärdi. L.Tolstoýyň dört kitapdan ybarat «Uruş we parahatçylyk» romanyny we beýleki ençeme eserlerini terjime eden Meret Sopyýewi, M.Şolohowyň üç kitapdan ybarat «Ýuwaş Don» romanyny terjime eden Atda Badaýewi, M.Şolohowyň iki kitapdan ybarat «Göterilen tarp» romanyny, A.Fadeýewiň «Ýaş gwardiýa » romanyny terjime eden Bäşim Ataýewi ussat terjimeçiler hasap ederd. «Bu ussatlar çeper terjimäni öz döredijilikleriniň aýrylmaz bölegi hasap etdiler hem-de edebiýatymyzda yz galdyryp bildiler» diýerdi. Çeper terjime eserleriniň (olary terjime etmegiňem, okamaklygyňam) ýazyjynyň kämilleşmegine täsir edýändiginiň mysallary az däl.

Meşhur ýazyjymyz Berdi Kerbabaýewiň bir ýaş ýazyjy bilen eden gürrüňinde şeýle sözler bar:

«Eger-de, heniz Tolstoýyň, Gorkiniň, Çehowyň, olohowyň eserlerini okamadyk bolsaň, seniň bagtly gijeleriň öňde».

Ýeri gelende aýtsak, Berdi Kerbabaýew heniz «Aýgytly ädim» romanyny ýazmaga girişmänkä, M.Şolohowyň «Ýuwaş Don» romanyny terjime edipdi. Nurmyrat Saryhanowam, Beki Seýtäkowam, Hajy

Ysmaýylowam ençeme eserleri terjime eden ussatlarymyzdyr. Sapargeldi aga terjimäniň dilindenem öz ene diliňi, hasam edebi dili gowy bilmelidigini, beýan edilen wakanyň okyjynyň göz öňüne magat geler ýaly edilmelidigini aýdardy. Görüp otursam, şeýle etmeklik ilki bilen Sapargeldi halypanyň öz eserlerine mahsus eken. Geliň, halypanyň «Şireje» hekaýasyndan alnan bir oýnam sözleme ser salalyň. Ussat ýazyjy hekaýanyň baş gahrymany Guldurdy Gulnepesowyň aýaly Gölsołtanyň şekilini şeýle çekýär:

«Gölsołtan Hanmämmedowna saryýagyz, at ýüzli, görmegeý zenan diýipdik. Onuň ýasyragada duluklary, iki gözünüň çetjagazy, ýañaklary depesinde düwürmek üçin okarylygyna gaňtarylan saçlaryna hem akja gulaklaryna tarap çalaragada dartylyp goýlan ýalydy. Gulnepesowyň gürrüňine gülende, zenanyň duluklary, gözleriniň çetjagazlary akja gulajyklaryna tarap hasam dartyldy, gelşiklige göni burnunyň iki gapdaly sykylyp, gök öwürdi, ullakan agzy hasam uly görnüp, eňegi öňe somaldy».

N.Gogolyň, A.Çehowyň eserlerini okan adamlar satiriki şekilleriň hut şeýle çekilýändigine göz ýetirendirler. Terjime sungatynda «Kyssada terjimeçi ýazaryň guludyr, şygryýetde garşydaşdyr» diýen ýörelge bar. Bir gezekki gürrüňçilikde Sapargeldi halypa muny şeýle düşündirdi.

«Men elimde bolsa, Puşkini, Lermontowy, Baýrony, Geýnäni, Annaberdi Agabaýew, Atamyrat Atabaýew, Nobatguly Rejebow, Ahmet Gurbanepesow daga terjime etdirerdim. Sebäbi olaryň hyjuwy ady agzalan şahyrlaryňka dogry gelýär. Men bularyň içki joşgunyny goşgy ýazyşlaryndan aňýan» diýdi.

Ol meniň «Kyssada beýle dälmi?» diýen sowalyma «Kyssany terjime etmek üçin ymyklyja oýlanyp oturmaly. Gahrymanlaryň hereketindäki şol mahalky ahwalatyny öz başyňdan geçirmeli. Gahrymanlaryň milli aýratynlyklaryny, terjime edilýän eseriň haçan ýazylandygyny, onda haýsy ýurt, haýsy ýer hakynda hem-de haçan gürrüň edilýändigini magat bilmeli. Şondan soň eseriň

gahrymanlarynyň aýdanlaryny terjime etseň, türkmen adamsy geplän ýaly bolar» diýdi. Sapargeldi aganyň bu aýdanlaryna kybap gürrüňi Bäşim aganyň hut özündenem eşidipdim. Uniwersiteti tamamlap, metbugatda işläp başlanymda, ençeme ýyllap Bäşim aga bilen bir howludan girip-çykyp işlemek, edebiýat, terjime barada söhbetdeş bolmak maňa miýesser edipdi. Bäşim aga «Göterilen tarpy» terjime edýärkä, künde bilen ýer sürlende, öküze salnan boýuntyrygyň çekileriniň halk arasynda nähili atlandyrylýanyň takyk bilmek üçin Gökdepäniň obalaryna baryp, kündeli hojalygam tapyp, şol şaýlary eli bilen görkezip, ýaşululardan adyny sorar eken. Bäşim aga-da, Sapargeldi halypa-da bir möhüm ýagdaýy – terjime edilýän eseriň milletiniň döp-dessurlaryny, edim-gylymyňy öwrenmegiň terjime işinde biçak zerurdygyny nygtaýardylar. Çünki islendik eserde özboluşly millilik, edil şonuň ýaly-da milleti dünýä tanadýan özboluşlylyklar (toý tutmak, aýdym-saz, tanslar, egin-eşik... we beýlekiler) bardyr. Bulary içgin öwrenmezden edilen terjimäniň gülkünç ýagdaýlara düşülmegi-de mümkindir. Sapargeldi aga edilýän terjimäniň (eger-de özüňem eser ýazýan hem terjime edýän bolsaň) öz döredijilik stiliňe ýakyn bolmalydygyny, çeper terjimäniň ýazyjynyň galamynyň ýiti bolmagyna, diliniň çeperçiligine oňyn täsir edýändigini nygtaýardy. Hakykatdanam, indi Sapargeldi aganyň eserlerini (aýratynam, hekaýalaryny) okanymda, ol eserleriň halypa terjimeçiniň eden nusgalyk terjimeleri bilen ruhy ýakynlygyny görýärim. Ussat terjimeçi, zehinli ýazyjy Sapargeldi Annasähedow 2005-nji ýylda aradan çykdy.

Hudaýberdi DIWANGULYÝEW,
Türkmenistanyň Halk ýazyjysy.

Ýatlamalar